

WŁODZIMIERZ WOJCIECHOWSKI

BADANIA WYKOPALISKOWE OSADY KULTURY AMFOR KULISTYCH W SICINACH, POW. GÓRA, W 1964 ROKU

W okresie od 16 do 30 czerwca przeprowadzone zostały ratownicze badania wykopaliskowe na terenie osady kultury amfor kulistych w miejscowości Siciny, pow. Góra¹.

Stanowisko położone jest około 1,5 km na północny wschód od Sicin, na południe od szosy biegnącej z Sicin do miejscowości Wioska. W miejscu tym istniało pierwotnie niewielkie wzgórze zbudowane z gruboziarnistych żwirów, które do chwili obecnej zostało niemalże zupełnie zniszczone przez eksploatację żwiru (czynna żwirownia, o powierzchni około 1 ha, jest własnością Wydziału Komunikacji Prezydium PRN w Górze) oraz przez wymienioną wyżej szosę przecinającą północną część wyniosłości. W południowo-zachodniej części wzgórza wznosił się w okresie międzywojennym budynek, który uległ zniszczeniu w czasie ostatnich działań wojennych, a zachowały się jedynie fundamenty widoczne w tej chwili w profilu żwirowni. Nienaruszona pozostała jedynie północno-wschodnia część wyniosłości, przylegająca od południa do szosy, od północnego wschodu zaś do polnej drogi.

Stanowisko to, aczkolwiek notowane na niemieckich mapach archiwalnych² w związku ze znaleziskami z okresu halsztackiego, rzymskiego i wczesnośredniowiecznego, nie było dotychczas systematycznie badane, drobne zaś wzmianki w literaturze niemieckiej odnoszące się do znalezisk powierzchniowych, nie podające numeracji stanowisk, nie pozwalają na stwierdzenie, z jakiego stanowiska w obrębie Sicin pochodzą sygnalizowane materiały³.

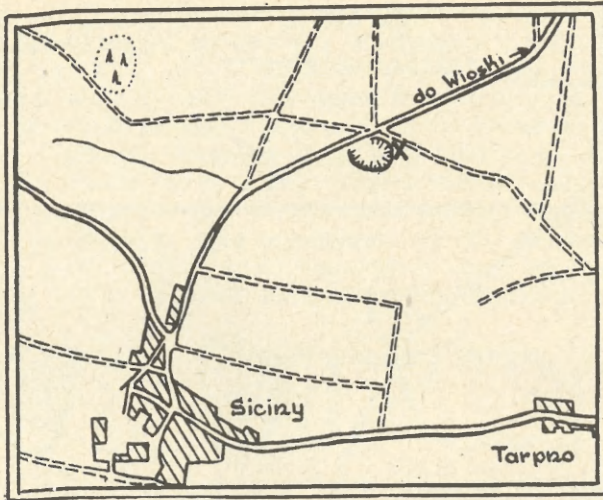
Tegoroczny wykop, o obszarze około 85 m², wytyczony został wzdłuż północno-wschodniej krawędzi wybierzyska, obejmując fragment najlepiej zachowanej części wyniosłości. Na takie usytuowanie wykopu wpłynął fakt niszczenia obiektów nieruchomych, których profile widoczne były w ścianie wybierzyska.

Eksploatacja nawarstwień zalegających bezpośrednio ponad calcem nie ujawniła jakichkolwiek śladów warstwy kulturowej. Calc pokrywała warstwa próchnicy

¹ Prace finansowane były z funduszy Konserwatora Zabytków Archeologicznych na woj. wrocławskie. Kierownictwo naukowe spoczywało w rękach doc. dr H. Hołowiczowej, pracami w terenie kierował mgr W. Wojciechowski.

² Mapy przechowywane w archiwum Muzeum Archeologicznego we Wrocławiu.

³ Por. np. „Altschlesische Blätter”, 1929, s. 11; 1930, s. 27, 42; „Altschlesien”, t. 3: 1931, s. 309; t. 4: 1924, s. 314; t. 9: 1940, s. 184; *Germanische Vorzeit Schlesiens* (praca zbiorowa), Wrocław 1937, s. 34; E. Konik, *Śląsk starożytny a imperium rzymskie*, Warszawa—Wrocław 1959, s. 176, nr 789; J. Wielowiejski, *Przemiany gospodarczo-społeczne u ludności południowej Polski w okresie późnolatańskim i rzymskim*, „Materiały Starożytne”, t. 6: 1960, s. 371, nr 1199.

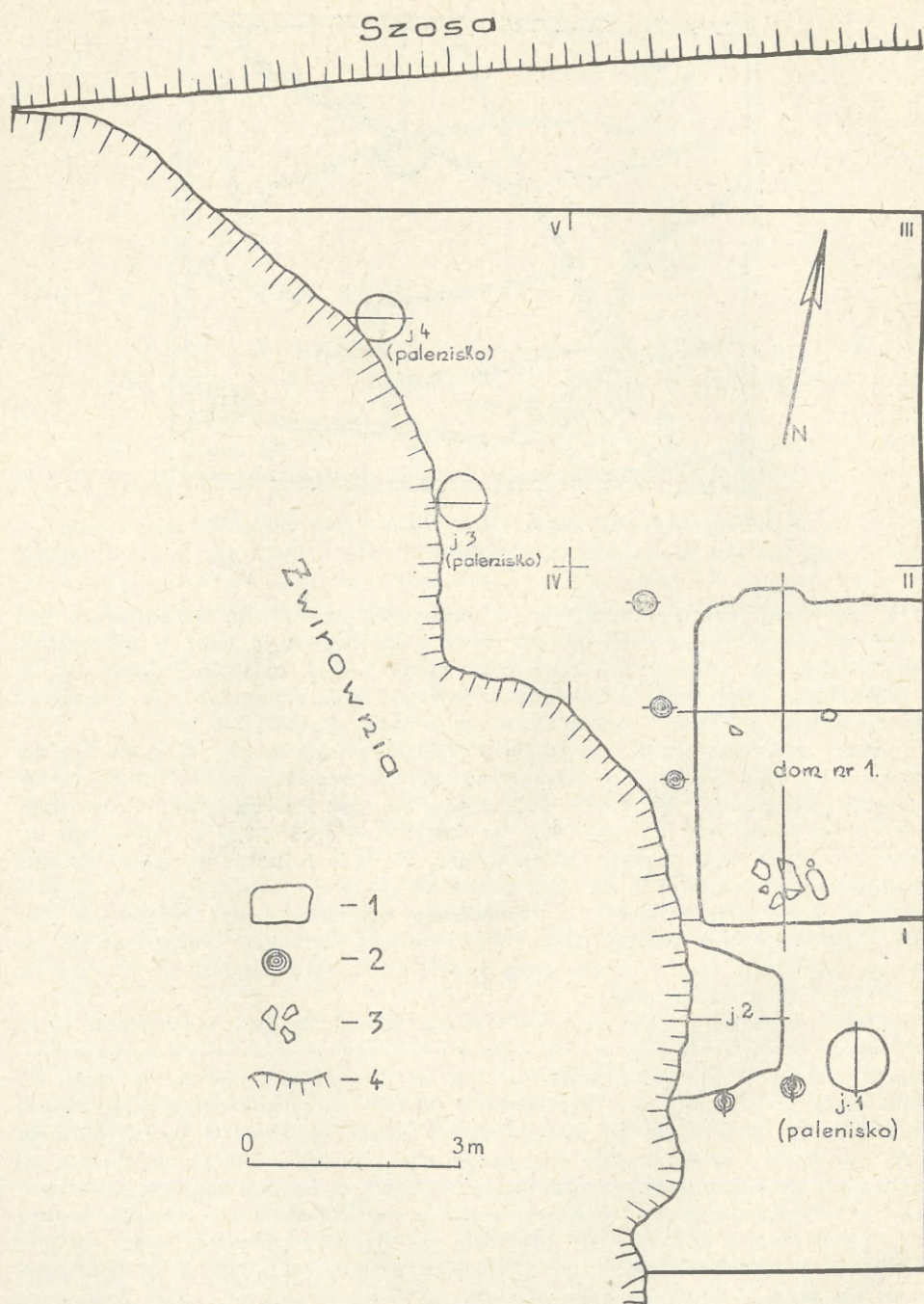
Ryc. 1. Siciny, pow. Góra. Plan sytuacyjny stanowiska

ornej (w chwili obecnej nieużytek), o miąższości ok. 0,30 m. Bezpośrednio pod próchnicą natrafiono na calec zbudowany z gruboziarnistego żwiru o żółtoszarym zabarwieniu, na którego tle uchwycono zarys pięciu obiektów nieruchomych, a mianowicie trzech jam paleniskowych, jednego domu słupowego oraz fragmentu innego obiektu w dużym stopniu zniszczonego przez eksploatację żwiru.

Jamy paleniskowe miały w rzucie poziomym kształt kolisty, w przekroju zaś dwie z nich były nieckowate, stosunkowo płytkie, trzecia natomiast nieregularna, znacznie zagłębiona. Wymiary poszczególnych jam paleniskowych wynosiły: jama 1 — średn. 0,85 m, głęb. 0,22 m; jama 3 — średn. 0,65 m, głęb. 0,53 m; jama 4 — średn. 0,50 m, głęb. 0,18 m. Wypełnisko było jednolite w postaci ciemnej próchnicy, przybierającej w partiach przydennych barwę intensywnie czarną, przy czym w warstwach najgłębszych stwierdzono domieszkę węgla drzewnych oraz dużą ilość wypalanej polepy. Zawartość kulturową stanowiły drobne ułamki ceramiki, przy czym materiału typowego dostarczyło tylko palenisko nr 1, w postaci zdobionych fragmentów naczyń.

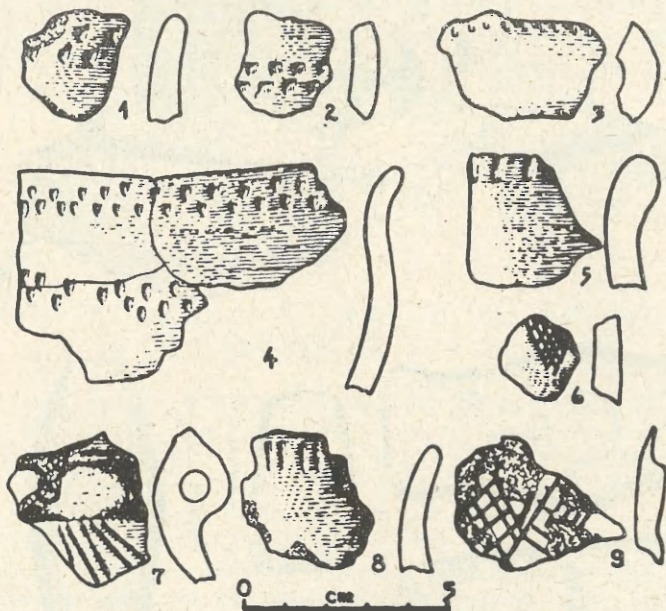
Obiekt oznaczony jako jama nr 2 został, jak się wydaje, w większej części zniszczony przez wybieranie żwiru. Zachowany fragment miał w rzucie poziomym kształt trapezu o szerokości podstawy 2,25 m i wysokości 1,28 m, w przekroju nieckowaty, o głęb. 0,57 m. Wypełnisko stanowiła szara próchnica przemieszana ze żwirem. W wypełnisku nie stwierdzono jakiegokolwiek materiału zabytkowego, który pozwoliłby na oznaczenie chronologii tego obiektu. Jama ta znajdowała się pierwotnie według wszelkiego prawdopodobieństwa w obrębie budowli naziemnej, jak na to wskazują ślady po dwóch słupach przy południowej krawędzi zarysu.

Najciekawszym niewątpliwie obiektem jest budowla słupowa oznaczona jako dom nr 1. Niestety, ze względu na ograniczone kredyty nie udało się w toku tegoż prac przebadać całego obiektu, wyeksplorowano natomiast jego część zachodnią, zagrożoną przez eksploatację żwiru. Dom, jak można wnioskować na podstawie przebadanej części, miał kształt prostokątny, którego ściana zachodnia miała długość 4,70 m. Długość odkrytych odcinków ścian północnej i południo-

Ryc. 2. Siciny, pow. Góra. Plan ogólny terenu przebadanego w roku 1964:
 1 — obiekty nieruchome; 2 — ślady po słupach; 3 — kamienie; 4 — stroma skarpa

wej wynosiła 3,00 m. Poziom użytkowy domu zagłębiony był w całość do 0,40 m (głęb. ta waha się od 0,20 do 0,40 m), dno uformowane nieregularnie. Przy północno-zachodnim narożniku zarysu odsłonięto ślad po słupie, którego średnica wynosiła 0,40 m. Dwa dalsze ślady po słupach śródczynnych, o średnicy 0,23 m i 0,21 m, odkryto wzdłuż zachodniej krawędzi zarysu. Odległość między słupami wynosiła 1,66 m i 1,06 m. Wszystkie słupy były zaostrome i prawdopodobnie wbijane, gdyż brak śladów po wkopach. W północno-zachodniej części obiektu, na głębokości 0,32 m od powierzchni odsłonięcia zarysu, natrafiono na okrągłą jamę o średnicy 1,20 m, która w toku eksploracji okazała się jamą paleniskową. W przekroju jama miała kształt w przybliżeniu cylindryczny, dno płaskie. Głębokość jamy paleniskowej 0,74 m od powierzchni odsłonięcia jej zarysu. W południowo-

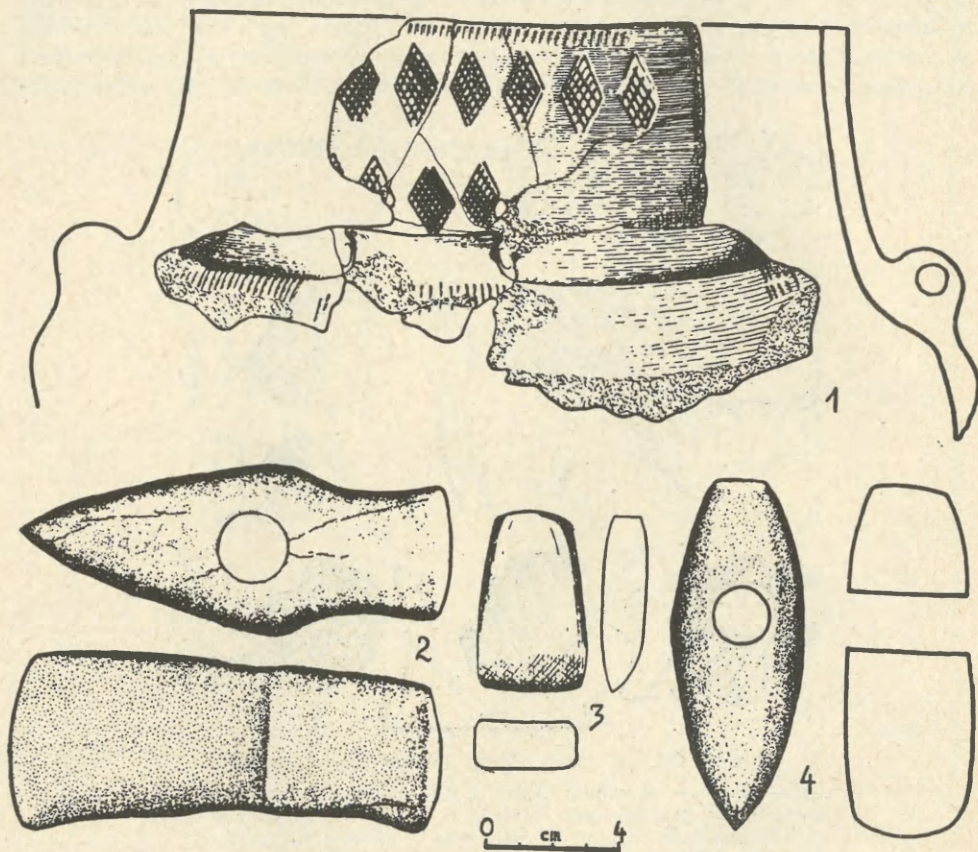
Ryc. 3. Siciny, pow. Góra. Fragmenty ceramiki:

1-3 — warstwa próchnicy ornej; 4, 5 — jama 1 (palenisko); 6 — z wypełniska płytkiej części domu nr 1; 7 — z owalnej jamy w obrębie domu nr 1; 8, 9 — z paleniska w obrębie domu nr 1

-wschodniej części zarysu odsłonięto drugą jamę o kształcie owalnym. Głębokość tej jamy 1,08 m. Wypełnisko płytkiej części domu oraz owalnej jamy składało się z szarej próchnicy przemieszanej ze żwirem calcowym. Zabarczenie wypełniska jednolite. Wypełnisko jamy paleniskowej składało się w górnej części z szarej próchnicy, od połowy zaś głębokości z intensywnie czarnej próchnicy przemieszanej z dużą ilością węgla drzewnych, popiołu oraz wypalanej na kolor czerwony polepy. Działanie ognia wykazują również ściany zabarwione na kolor ceglasty, w górnej partii silnie odymione. Zawartość kulturową w obrębie płytkiej części domu stanowiły liczne fragmenty ceramiki, w tym część zdobionych (ryc. 3: 6), oraz drobne ułamki kości. Z zabytków specjalnych z tej części domu uzyskano jeden mały toporek kamienny (ryc. 4: 4) oraz małe dłuto kamienne (ryc. 4: 3). Zawartość kulturową owalnej, nieckowatej jamy stanowiła ceramika (ryc. 3: 7)

i kości. Ponadto w najgłębszej partii jamy odkryto topór kamienny zbliżony kształtem do toporów typu „X” kultury pucharów lejowatych (ryc. 4: 2).

Najbogatszy materiał zabytkowy zawierała jama paleniskowa. Jest to niemal wyłącznie materiał ceramiczny, jednakże duża jego ilość oraz liczne ułamki ornamentowane (ryc. 4: 1) stanowią cenną przesłankę do ustalenia przynależności kulturowej obiektu. Obok ceramiki w palenisku stwierdzono kości, w tym część przepalonych, oraz przepalone ułamki rogu, prawdopodobnie jelenia.

Ryc. 4. Siciny, pow. Góra. Ceramika i przedmioty kamienne:

1 — jama paleniskowa w obrębie domu nr 1; 2 — z przydennej partii wypełniska owalnej jamy w obrębie domu nr 1; 3, 4 — z wypełniska płytkowej części domu nr 1

Ceramika odkryta w obrębie różnych obiektów funkcjonalnych stwierdzonych w granicach domostwa, pochodząca prawdopodobnie z tych samych naczyń, jak można wnioskować na podstawie ornamentu, pozwala na stosunkowo pewne powiązanie wyróżnionych elementów składowych domu w jeden system użytkowy i świadczy o współczesności chronologicznej domu oraz wkopanych w jego obrębie jam.

W odniesieniu do chronologii omawianych obiektów można stwierdzić, że pozostałości domu słupowego wiązać należy z kulturą amfor kulistych. Wskazują

na to zarówno formy naczyń (rekonstruowanych na podstawie ułamków), jak i tworzywo ceramiczne charakteryzujące się stałym występowaniem domieszki tłuczni granitowego⁴, oraz przede wszystkim ornament w postaci pionowo ustawionych rombów wypełnionych rytą kratką oraz pionowych linii rytych, umieszczonych na górnej partii brzuśca.

Precyzując datowanie należy stwierdzić, że trwanie osady w Sicinach odnieść należy do młodszej fazy kultury amfor kulistych i łączyć ją z zachodnią grupą terytorialną tej kultury⁵.

Spśród pozostałych obiektów nieruchomości jedynie palenisko nr 1 dostarczyło materiału pozwalającego na ustalenie w przybliżeniu jego chronologii. Ornament występujący na odkrytych tam ułamkach ceramiki (ryc. 3: 4, 5) pozwala na zaliczenie jej do kultury ceramiki dołkowo-grzebykowej⁶. Uwzględniając jednak fakt pewnych powiązań między kulturą amfor kulistych a kulturą ceramiki dołkowo-grzebykowej⁷, występującej stosunkowo licznie na Śląsku⁸, nie wykluczone, że materiał ten łączyć należy również z kulturą amfor kulistych.

Katedra Archeologii Polski
Uniwersytetu Wrocławskiego

WŁODZIMIERZ WOJCIECHOWSKI

EXCAVATIONS AT A HABITATION SITE OF THE GLOBULAR AMPHORA
CULTURE AT SICINY, DISTR. GÓRA, IN 1964

The site under examination lies on a small eminence considerably damaged by the exploitation of gravel. The excavations, laid out along the north-western edge of the gravel pit, covered 85 square m. They have revealed three hearth-pits (nos. 1, 3 and 4), one post-house (its western portion has been explored) and remains of another pit (no. 2), badly damaged by the exploitation of gravel. As shown by archaeological material, the habitation site belongs to the younger phase of the Globular Amphora culture, while the pottery forms and ornamentation (fig. 6: 1) connect it with the western group of that culture. In addition to pottery, two stone axes and one stone chisel have been found in the filling of the post-house. Pottery from hearth pit no. 1 suggests that the site was also occupied by the population of the Comb-and-pit marked pottery culture.

⁴ Podobną domieszkę stwierdzono np. w ceramice z terenu Kujaw. Por. T. Wiślański, *Wyniki prac wykopaliskowych w Strzelcach w powiecie mogileńskim, w latach 1952—1954*, „Fontes Archaeologici Posnanienses”, t. 10: 1959, s. 41, 43.

⁵ T. Wiślański, *Próba wyświeślenia genezy tzw. kultury amfor kulistych*, „Archeologia Polski”, t. 8: 1963, z. 2, s. 241, ryc. 3; por. także G. Kossina, *Die deutsche Vorgeschichte*, Lipsk 1941, s. 30, ryc. 57.

⁶ A. Gardawski, *Zagadnienie kultury „ceramiki grzebykowej” w Polsce*, „Wiad. Arch.”, t. 25: 1958, z. 4, tabl. XLIII, ryc. 1, 2.

⁷ Wiślański, *op. cit.*, s. 236, 240, 242.

⁸ B. Richtofen, *Die Irdenware des nordeurasischen Kulturkreises der jüngeren Steinzeit in Schlesien*, „Altschlesien”, t. 5: 1934, s. 67—93.